

Arne Jon Isachsen

MÅNEDSBREVET

Desember 2007

URO

Gamle stormakter skuer hen til fordums dager. Hvilken agenda har Russlands Putin? Og hva med Kina? Tror vi på slagordet til partiformann Hu Jintao, nemlig at Kinas strategi er basert på ”Peaceful Rise”? Hvordan vil USA forholde seg til land som truer dets hegemoni? Den politiske situasjonen internasjonalt er preget av forskyvning av makt. Med tilhørende uro. Gitt en slik situasjon, har den stadige nedbyggingen av det norske forsvaret gått for langt?

Norsk økonomi går så det suser. For fjerde år på rad kan vi glede oss over en vekst på over fire prosent – hele fem og en halv ligger det an til for 2007. Men hvordan ser utsiktene fremover ut? Og har vi forsømt oss på noe område?

Mørke skyer truer i horisonten

I løpet av det siste tiåret har globale, økonomiske ubalanser bygget seg opp. Ubalanser som nå er i ferd med å få maktpolitiske konsekvenser. En medvirkende årsak til denne utviklingen er noe så banalt som for billig bensin i USA – jf. forrige Månedsbrev. Med høyere avgifter og med priser på bensin i Amerika som i Europa de siste 30-40 årene, ville bilkjøringen i USA vært betydelig mindre samtidig som statsfinansene ville ha blitt kraftig forbedret.

Om USAs energiforbruk hadde vært merkbart lavere, ville oljeprisene internasjonalt trolig også vært det. De løpende underskuddene på Amerikas betalingsbalanse ville vært klart mindre. Det ville også gjelden USA har til andre land vært. Med betydelig høyere avgifter på bensin og andre oljeprodukter i Amerika, ville oljeeksporterende land som USA liker dårlig, som Iran, Venezuela, Saudi-Arabia og Russland, hatt lavere valutainntjening, mindre finansiell formue og dermed også mindre politisk muskel.

Gamle stormakter på vei tilbake

Mens Russland i stor grad kan takke stigende oljepriser for økende velstand og større makt, er Kinas markante inntreden på den globale arena tuftet på mer solid grunn. Under parolen ”åpne opp og forandre” som ble lansert på slutten av 1970-tallet, har et diversifisert næringsliv vokst frem i Kina. Den økonomiske fremgangen i Midtens Rike er basert på økende handel, store

investeringer – hvori inngår også utenlandske selskapers etablering av produksjonsbedrifter i Kina – samt en imponerende sparevilje. Folks flytting fra land til by har også vært en viktig forutsetning for Kinas industrialisering. Det hele under et stadig mer markedsbasert økonomisk regime der det parallelt arbeides med utvikling av et egnet institusjonelt rammeverk.

Gamle stormakter skuer hen til fordums dager. Hvilken agenda har Russlands Putin? En viss bitterhet gjør seg gjeldende. Etter oppløsningen av Sovjetunionen er Russland blitt nedlatende behandlet både av USA og Vest-Europa. Det vil Putin ha en slutt på. Med energi som våpen har han muligheter til å gjøre noe med det.

Og hva med Kina? Tror vi på slagordet som ledelsen ved partiformann Hu Jintao ynder å bruke, nemlig at Kinas strategi er basert på ”Peaceful Rise”? Eller er det slik som Lee Kuan Yew, tidligere statsminister i Singapore, nå minister mentor, sier at ”Peaceful Rise” er en ”contradiction of terms”? Man kan ikke både ha ambisjon om å gjøre seg sterkt gjeldende på den globale arena og samtidig tro at det vil skje på fredfylt vis. Forskyvning av makt – mer til noen – innebærer mindre til andre. Det skaper uro.

Og hva med den eksisterende stormakten USA – vil en ny president klare å gjenoppbygge tilliten til Amerika i resten av verden slik at USA igjen kan utøve globalt lederskap på klokt og balansert vis?

Putin skremmer Europa

Den form for tsarvelde som nå synes å være på trappene i Russland – ved at Putin likevel ikke gir fra seg makten til tross for at hans presidentperiode snart er over – skremmer landene i Europa. Mange av dem søker å bedre et noe skrantende forhold til USA. Nå sist ved at den nyvalgte franske presidenten Nicholas Sarkozy ikke lot det gå mange ukene før han avla president George W. Bush et besøk i Det hvite hus for deretter å ha æren av å holde en tale i Kongressen – for USAs fremste folkevalgte. Her takket han USA for å ha reddet Frankrike i to verdenskriger, for Marshallplanen etter den siste krigen og for USAs innsats i kamp mot kommunismen.

Da Sarkozy kalte Frankrike ”the friend of the United States of America” brøt Kongressen ut i åpen applaus. Bemerk at dette er den samme forsamlingen som noen år tidligere – etter invasjonene i Irak, som Frankrike gikk sterkt imot – ikke lenger ville spise French fries, som pommies frites heter, men lot navnet endres til ”Freedom fries”.

USA med behov for å se verden slik den er

Utfordringen går begge veier. Hvordan kan ”rising powers” oppføre seg uten i for sterk grad å provosere de (eller den) etablerte? Og hvordan kan de (eller den) etablerte forholde seg til nykommeren på pragmatisk vis så freden bevares? Her har USA et stykke vei å gå. I en kunnskapstung og god artikkel om forurensing i Kina skriver Elizabeth C. Economy (ja, hun heter det) følgende:

”By 2020, China is expected to have 130 million cars, and by 2050 – or perhaps as early as 2040 – it is expected to have even more cars than the United States.”¹

Det ene lille ordet ”even” skremmer meg. Hva er så rart med at Kina, med tre-fire ganger så mange innbyggere som USA, en dag har flere biler enn USA? Forestillingen i Amerika om at man har ”rett” på billig bensin og på å kjøre så mye bil man bare lyster, står stekt. Er det noen rimelighet i det?

Hvilket prinsipp for fremtidige utslipp av globale klimagasser er det rimelig å legge til grunn? For USA ville det passe bra om alle land reduserer sine utslipp med samme proSENTSATS. Da kan Amerika fortsatt ha en andel på rundt 25 prosent av verdens CO₂-utslipp. For Kina fortøner det seg mer rettferdig om kvoter for fremtiden sees i lys av fortiden. I og med at dagens ledende industrinasjoner har stått for mesteparten av utslippene må disse kutte mest. Et tredje mulig prinsipp er at hver enkelt verdensborger i tiden fremover skal ha rett til å slippe ut like mye CO₂. Også her kommer folkerike Kina godt ut – USA meget dårlig.

Mitt poeng i denne sammenhengen er ikke å løse klimaproblemet. Bare peke på at debatten rundt denne globale utfordringen vil sette relasjonen mellom Kina og USA på en hard prøve.

Mer demokrati i Kina enn i Russland?

Innert i Kina er det en god nyhet å ta med seg – nemlig det kommunistiske lederskaps vilje og evne til å ta demokratiske metoder i bruk innen sin egen organisasjon. Under den nylig avholdte 17. partikongressen vedtok man at etterfølgeren til Hu Jintao, som i dag er Kinas øverste leder, men som på ryddig vis trekker seg ved den 18. partikongressen om fem år, trolig heter Xi Jinping. Og det til tross for at Hu selv hadde en annen kandidat øverst på listen. Men de dager er over i Kina der den øverste leder alene avgjorde slike ting. Nå dras flere ledere inn i beslutningen, også dem på provinsnivå. For toppledelsen i Midtens Rike synes en form for ansvarlighet overfor flere interessegrupper å være under utvikling. Et snev av demokrati. Et tegn på styrke.

Hvor forskjellig fra dagens Russland! Hvor Vladimir Putin alene styrer landet. Uten å måtte stå til ansvar for noen. Den uunnværlige russer. Folkets helt. Rent formelt har Russland demokrati. Kina ikke. Rent reelt synes det motsatte å være tilfellet.

I Moscow Times den 28. november hevder svenske Anders Åslund, en ekspert på Russland, at siden Putin har bygget ned andre maktsentra og ingen vet hvilke planer han har, er regimet meget ustabil. I tillegg kommer en omfattende korrupsjon. Åslund trekker parallellen til tsar Nikolai den første som styrte Russland fra 1825 til 1855.

Hva med Norge – har vi forsømt oss på noe område?

Sammenfatningsvis fremtrer dette bildet:

- Et ustabil og vanskelig forutsigbart Russland. Med sterkt markeringsbehov. Med såret stolthet. Og med energi som politisk virkemiddel.

¹ Se ”The Great Leap Backward?” i *Foreign Affairs*, September/October 2007

- Et Kina der en økonomisk vekst på 8-10 prosent kanskje kan påregnes i mange år til fremover. I så fall vil Kina over tid fremstå som en formidabel utfordrer til USA – den eksisterende hegemon.
- Et Amerika som sliter med å finne sin nye rolle. Fremdeles konge på haugen. Men med behov for å innse egen begrensning i en raskt skiftende verden. Hvordan utøve globalt lederskap med et mer markeringsivrig Russland og et raskt voksende Kina?

Hva med Europa i dette bildet? Og hva med Norge?

Den 19. november hadde Wall Street Journal et intervju med Henry Kissinger. Siden europeiske regjeringer ikke lenger kan be sine innbyggere om "great sacrifices", snakker de heller om "soft power" når internasjonale konflikter dukker opp, sier den tidligere amerikanske utenriksministeren. Og legger til at dette, "by necessity", gjør det vanskeligere for Europa og enes med USA. Applaus for Sarkozy i Den amerikanske kongressen er flott, kan vi legge til. Men holder det når internasjonale konflikter bygger seg opp? Og bruk av "hard power" vanskelig lar seg unngå?

I gode tider har bankene tendens til å låne ut for mye. Basert på den noe naive antakelsen om at de gode tidene aldri tar slutt. Men det gjør de. Det har norske banker og meglerhus nylig merket. På samme vis har politikerne i fredelige tider tendens til å bygge ned forsvaret for mye. Ut fra den noe naive antakelsen om de fredelige tidene aldri tar slutt. Men det gjør de. Den politiske situasjonen internasjonalt er preget av forskyvning av makt med tilhørende uro. Gitt en slik situasjon, har den stadige nedbyggingen av det norske forsvaret gått for langt? Det får andre med mer innsikt i spørsmålet svare på. Men jeg har en guffen følelse av det.

13. desember 2007

Home Page: <http://home.bi.no/fag87025/>